

ЕКОНОМІЧНА ТА СОЦІАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ

УДК: 332.1

Ганна МАШКА

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ КОМПЛЕКСНОГО РОЗВИТКУ ГОСПОДАРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

У статті з'ясовані проблеми та перспективи комплексного розвитку господарського потенціалу Карпатського регіону. З'ясовано, що особливістю господарського потенціалу регіону є взаємозалежність і взаємозв'язок складових його локальних потенціалів. Синергетичний ефект, що виникає при цьому, зумовлює взаємне посилення локальних потенціалів і розвиток господарського потенціалу регіону в цілому. Сформовано принципи формування та функціонування господарського потенціалу регіону. Виявлено основні проблемами формування господарського потенціалу Карпатського регіону. Запропоновано методику проведення експертизи поточного стану Карпатського регіону та його стратегічне планування.

Ключові слова: господарський потенціал, Карпатський регіон, сталий розвиток, стратегічне планування.

Постановка проблеми. Сучасний стан економіки і тенденції економічних перетворень в регіонах України зумовлюють необхідність використання якісно нового підходу до управління господарським потенціалом регіонів, зокрема Карпатського регіону для досягнення стійкого розвитку. Брак інформації про кількісні та якісні характеристики господарського потенціалу ускладнює формування стратегії розвитку регіону, а отже, знижує можливості його сталого зростання. Науковий і практичний зміст господарського потенціалу регіону необхідно розглядати як регіональний господарський комплекс, що являє собою велику і розгалужену територіально-економічну систему. Тому дослідження проблем та перспектив комплексного розвитку господарського потенціалу Карпатського регіону на сьогодні є дуже актуальним.

Аналіз досліджень та публікацій. Питання розвитку господарського потенціалу регіонів досліджували такі провідні науковці, як Берданова О. [1], Боврон Б. [2], Бульда С. [3], Вакуленко В. [1], Вігода А. [2], Воронкова А. [4], Герасимчук З. [5], Девідсон Г. [2], Коритько Т. [6], Король В. [7], Макаренко М. [8], Мамонова В. [2], Маниліч М. [9], Отенко І. [10], Панченко О. [11], Приходько В. [12], Семененко В. [13], Талах В. [14], Тертичка В. [1], Федів І. [2], Шаховська Л. [15], Школа І. [16], Ярошенко І. [17] та інші. Проте, питання перспектив комплексного розвитку господарського потенціалу Карпатського регіону є дуже актуальним, що і стало мотивом вибору теми наукової статті.

Мета статті – з'ясувати проблеми та перспективи комплексного розвитку господарського потенціалу Карпатського регіону.

Виклад основного матеріалу. Особливістю господарського потенціалу регіону є взаємозалежність і взаємозв'язок складових його локальних потенціалів. Синергетичний ефект, що виникає при цьому, зумовлює взаємне по-

силення локальних потенціалів і розвиток господарського потенціалу регіону в цілому. Зникнення або погіршення якості одного з потенціалів може призвести до серйозних негативних змін в інших. Саме тому локальні потенціали не можна розглядати у відриві один від одного і від господарського потенціалу регіону в цілому. Господарський потенціал регіону повинен забезпечувати розширене відтворення й рішення соціально-економічних проблем, що можливо лише за умови активного функціонування й використання всіх його елементів. Одним із таких найважливіших елементів є організація дієвого механізму управління [6].

Істотними властивостями господарського потенціалу як потенціалу системного об'єкта, крім цілісності, є:

- складність, зумовлена різноманіттям елементів потенціалу та їх взаємодією між собою, що означає – кількість способів системного подання потенціалу регіону не має обмежень;
- структурність, що характеризує внутрішню впорядкованість і певну ієрархічність елементів потенціалу;
- пропорційність, що припускає, що елементи потенціалу в системі перебувають у певній співвідносності й пропорційності;
- відкритість, що означає, що потенціал підлягає впливу факторів зовнішнього середовища [10].

На формування та ефективне використання господарського потенціалу регіону впливає ціла низка факторів. Вони є сукупністю аргументів (причин), що зумовлюють особливості розвитку та використання ресурсної бази в конкретному регіоні, визначають кількісні та якісні характеристики видів господарської діяльності, впливають на обсяги і напрями господарської діяльності, на визначення пріоритетів і є практичним інструментом вирішення господарських завдань. Так, наприклад, до

основних зовнішніх факторів формування і розвитку господарського потенціалу окремого регіону відносяться політичні, правові, господарські, соціальні, технологічні та інші сили впливу зовнішніх систем, які обмежують або стимулюють його функціонування. До внутрішніх факторів можна віднести: здатність накопичувати, закріплювати і використовувати інформацію; рівень технологічного розвитку виробництва; соціальні умови існування населення; рівень освіти в регіоні тощо [3].

На формування та використання господарського потенціалу регіону також впливають загальні економічні закони: сталого розвитку продуктивних сил, територіального поділу праці, погодження інтересів, наукової органі-

зації управління, регіоналізації та глобалізації. Найбільшу роль відіграє закон сталого розвитку продуктивних сил, оскільки він визначає стратегічний напрям досягнення господарського розвитку регіону на основі існуючого економічного потенціалу. Основним положенням сталого розвитку є посилення соціальної складової, забезпеченні раціонального природокористування, відтворенні ресурсної бази виробництва, реструктуризації господарського комплексу регіону у зв'язку з новими економічними і соціальними умовами [14].

Господарський потенціал Карпатського регіону є економічно сформованою системою, яка має ряд особливостей (характеристик), які властиві тільки їй (рис. 1.).

Рис. 1. Характеристики господарського потенціалу Карпатського регіону як економічної системи*

*- складено автором на основі [13]

На основі пізнання законів і закономірностей формуються принципи використання господарського потенціалу регіону. Одним із головних є принцип раціонального та економічно ефективного використання господарського регіону, який спрямований на припинення руйнівного впливу виробництва на природне середовище, перехід до еколого-економічних шляхів використання господарського потенціалу. Значення цього принципу зростає у зв'язку з поглибленням дефіциту ряду природних ресурсів при нерівномірності їх географічного розподілу. Для успішного просування країни шляхом ринкових реформ особливо важливе значення має принцип комплексного використання господарського потенціалу регіону, який базується на комплексному використанні природних ресурсів і їх відходів, трудових, фінансових ресурсів та основних засобів виробництва. Господарський розвиток регіону на основі комплексного та більш повного використання господарського потенціалу ґрунтується на поєднанні існуючої бази, ринкової спеціалізації і новітніх потреб провідних галузей виробництва та інфраструктури, в основі яких враховується господарський потенціал регіону [14].

Метеленко Н. Г. сформовано наступні принципи формування та функціонування господарського потенціалу регіону [13]:

- принцип корисності, тобто формування потенціалу регіону обумовлено вимогами випуску підприємствами регіону суспільно-необхідної продукції у відповідності до потреб ринку за умови забезпечення високої ефективності виробництва конкурентоспроможної продукції;

- принцип збалансованості системи, тобто господарський потенціал регіону, як складна соціально-економічна система, поєднує у собі структуровану сукупність ресурсів, які забезпечують прибутковість функціонування системи;

- принцип відповідності стратегічним цілям, тобто функціонування потенціалу регіону орієнтовано на забезпечення найефективнішого використання усіх його наявних та потенційних можливостей з метою сталого економічного розвитку;

- принцип ефективного використання, тобто господарський потенціал як операційна система є керованою відкритою системою, яка забезпечує максимізацію ефекту «входу» та «виходу» системи.

Основними проблемами формування господарського потенціалу регіонів на даний час є [14]:

- великий дефіцит власних джерел формування ресурсів у регіонах, що викликаний, наперед всього, низькою ефективністю виробництва і глибоким падінням показників в реальному секторі економіки внаслідок економічної кризи;

- деформація у реальному секторі між сферами економічної діяльності (переважна спеціалізація держави на галузях важкої промисловості) та в міжгалузевому співвідношенні цін;

- відсутність розширеного відтворення основного капіталу, недостатня частка його чистого нагромадження;

- недостатня привабливість країни для іноземних інвесторів внаслідок мінливості економічної політики та відсутності стабільних пріоритетів у здійсненні регіональної інвестиційної політики;

- розподіл бюджетних фінансових ресурсів та ресурсів з іноземних джерел по регіонах без врахування їх нерівномірного, диспропорційного соціально-економічного розвитку;

- недостатньо розвинений ринок капіталів;

- недосконалий механізм довгострокового кредитування підприємств регіону та інші.

Вказані недоліки негативно впливають на процеси формування, використання та відтворення господарського потенціалу регіону в цілому та його складових елементів зокрема і, як наслідок, на соціально-економічну ситуацію в країні та національну економічну безпеку. Нині головним чинником виходу України з економічної кризи на державному рівні визначено структурну перебудову економіки на основі модернізації виробництва та його структури, технологічного оновлення господарського потенціалу регіонів зокрема та країни в цілому, розбудови функціонально збалансованого і соціально-орієнтованого економічного комплексу [14].

Отже, потенціал регіону – це сукупність засобів та ресурсів, які забезпечують розвиток і функціонування господарського комплексу. Під господарським потенціалом регіону слід розуміти комплексне поняття, що включає в себе певні сукупності потенціалів регіону, залежно від особливостей розвитку території регіону, а також відповідних механізмів і часу їх залучення в господарський оборот з метою підвищення рівня конкурентоспроможності й господарського розвитку регіону. Основними чинниками ефективності господарського потенціалу регіону є технологічного стану та

виробничої діяльності, інвестиційно-інноваційної діяльності, охорони здоров'я, освіти і науки, а також природні та екологічні чинники.

Дати оцінку та проаналізувати господарський потенціал галузі на регіональному рівні можна в наступній послідовності:

- визначення системи показників, які характеризують потенціал в цілому і за окремими елементами, методів їх оцінки;
- оцінка структурних змін господарського потенціалу та відповідних його елементів;
- аналіз факторів динаміки господарського потенціалу;
- аналіз ефективності використання господарського потенціалу.

З цією метою необхідно використовувати узагальнюючі та похідні показники. Узагальнюючі показники характеризують господарський потенціал в цілому, а похідні – окремі його елементи. При побудові узагальнюючих показників виникає проблема зіставлення, тобто приведення трудових і матеріальних ресурсів в різних одиницях виміру до однієї розмірності [11].

Сучасні процеси регіонального розвитку об'єктивно свідчать про те, що вирішення складних завдань здобуття конкурентних переваг регіонів неможливе без комплексного оцінювання їхнього господарського потенціалу.

$$ГП = \Gamma(X_1 \times X_2 \times X_3 \times X_4 \times X_5 \times X_6 \times X_7), \quad (1.5)$$

де X_1 – комплексний показник забезпеченості регіону ресурсним потенціалом; X_2 – комплексний показник забезпеченості регіону фінансовим потенціалом; X_3 – комплексний показник забезпеченості регіону інноваційним потенціалом; X_4 – комплексний показник потенціалу якості життя у регіоні; X_5 – екологічний потенціал регіону; X_6 – організаційний потенціал регіону; X_7 – конкурентний потенціал регіону.

Оцінювання конкурентоспроможного потенціалу регіону доцільно проводити на основі методик експертних оцінок, оскільки ринкові умови діяльності регіонів характеризуються високою невизначеністю, відсутністю достовірної статистичної бази проведення таких досліджень. Деякі показники, які характеризують складові господарського потенціалу регіону, взагалі оцінюються з якісної сторони. Отже, в таких умовах найбільш привабливим є метод, заснований на узагальненні досвіду, знань, спостережень спеціалістів. Цей метод дозволяє систематизувати оцінки, виявити закономірності, тобто методика експертних

Це вимагає врахування великого обсягу інформації, призводить до збільшення інформаційних потоків. Потенційні можливості регіону обумовлені чинниками, що визначають умови, необхідні для цієї роботи. Господарський потенціал – поняття більш широке, комплексне. Кожна зі складових господарського потенціалу окремо не дає загальної його характеристики [8].

Отже, основними завданнями вдосконалення управління розвитком і використанням господарського потенціалу як основи механізму управління формуванням конкурентних переваг регіону є оцінювання й визначення основних об'єктів і напрямків, внесення змін у ці елементи, їх модернізація відповідно до тих стратегічних завдань, які ставляться перед регіоном. Реалізація господарського потенціалу залежить від безлічі зовнішніх і внутрішніх чинників, які характеризують можливість реалізувати цей потенціал. Щоб досягти конкурентних переваг, регіон повинен мати інструментарій і точно оцінити господарський потенціал. Це забезпечує можливість ухвалювати оптимальні рішення з використання наявного потенціалу [8].

Для реальної оцінки господарського потенціалу регіону доцільно включити в це комплексне поняття такі показники та виділити конкретні пріоритети [16]:

оцінок дозволяє перевести в комплексні оцінки накопичений досвід, спостереження й знання експертів з досліджуваного кола питань [8].

Перевагою ймовірнісних експертних оцінок є можливість їх використання в ситуаціях невизначеності, забезпечених незначною кількістю емпіричної інформації. Ймовірності, які характеризують майбутній стан регіону до отримання експертом додаткової інформації, є апріорними. Апріорні оцінки доцільно застосовувати тоді, коли немає можливості забезпечити емпіричні дані про майбутній стан регіону [4].

Організація експертної оцінки передбачає проведення підготовки та відбору експертів згідно з визначеною методикою формування репрезентативної групи експертів, проведення експертизи, обробки результатів засобами математичної статистики.

Проведення експертизи поточного стану Карпатського регіону здійснюється за такими напрямками [4]:

1. Формування експертної комісії. При цьому необхідно передбачити можливість ефек-

тивної взаємодії експертів з метою одержання повної й адекватної оцінки об'єкта експертизи. У її складі повинні бути високі професіонали, що мають досвід ефективної роботи експерта. Інформаційний обмін між експертами необхідний в експертних процедурах, метою яких є вироблення альтернативних варіантів рішень у складних ситуаціях.

2. Організація і проведення експертиз. Наявність аналітичної групи, яка професійно володіє технологією організації і проведення експертиз, методами одержання й аналізу експертної інформації, незалежно від методу проведення експертизи (метод Дельфі, «мозкової атаки»).
3. Одержання достовірної експертної інформації. Алгоритм роботи експертів такий: формулювання завдання; виявлення думок кожного експерта; переважної думки; крайніх суджень; формулювання принципових розбіжностей між експертами; дослідження причин розбіжностей у думці; аналіз кожним експертом сумарного результату і зміна (збереження) своєї думки; виявлення і формування достовірної, переважної думки; визначення результуючих експертних оцінок.
4. Коректна обробка й аналіз результатів експертизи.
5. Розробка комп'ютерних програм підтримки процесу проведення експертизи.

Оцінити компетентність експерта можна такими способами: методом самооцінки; оцінки результатів минулої прогностичної роботи експерта; шляхом спеціального анкетування (тестування). Досвід свідчить про те, що найефективніше оцінити компетентність експерта можна за допомогою регламентованої самооцінки [9].

Спираючись на власний досвід, знання та інтуїцію, експерти повинні оцінити за 10-бальною шкалою силу впливу тієї чи іншої складової господарського потенціалу регіону на формування конкурентних переваг регіону [8].

Для визначення списку сильних взаємозв'язків порівнюють результати експертного дослідження. Аналіз цих результатів дозволяє виділити спільне в думках експертів і сформувати робочий список сильних взаємозв'язків. Побудована матриця синергізму є зручним інструментом для прийняття рішень про проведення тих або інших змін в одних елементах господарського потенціалу і реакції на них інших елементів господарського потенціалу в цілому. Підсумковий набір сильних взаємо-

зв'язків пропонується експертам. Експерти здійснюють ранжування їх за ступенем важливості для прийняття рішень про формування конкурентних переваг регіону [8].

При дослідженні господарського потенціалу Карпатського регіону необхідно враховувати такі основні аспекти аналізу в рамках системного підходу [15]:

- 1) елементний аспект – виявлення структури потенціалу:
  - види потенціалів;
  - диференційовані характеристики потенціалів;
  - спільність і потужність потенціалів;
- 2) структурний аспект – встановлення структурних характеристик системи потенціалів:
  - типи зв'язків, кількісні та якісні взаємозалежності;
- 3) функціональний аспект – виявлення функцій потенціалів у системі територіального розвитку:
  - порівняння функцій з метою визначення схожості й відмінностей; виявлення функціональної структури територіального потенціалу;
- 4) інтеграційний аспект – з'ясування суперечностей в системі потенціалів, шляхів і способів вирішення знайдених протиріч:
  - визначення ієрархії потенціалів залежно від значущості для стійкого розвитку координаційних зв'язків системи потенціалів із зовнішнім відносно території середовищем;
  - визначення тісноти даних зв'язків;
- 5) історичний аспект – розгляд потенціалів території крізь призму їх історичного розвитку:
  - виявлення етапів у формуванні та розвитку потенціалів;
  - порівняння виявлених тенденцій із загальноукраїнськими особливостями розвитку.

Герасимчук З.В. спеціалізацію регіонів держави визначає за певними показниками, хоча у літературі з приводу цього існують значні критеріальні відмінності [5, с.46]:

- 1) коефіцієнт міжрайонного вивозу продукції даного виду економічної діяльності (коефіцієнт товарності), який розраховують відношенням вартості продукції даного виду економічної діяльності, що вивозиться за межі регіону, до загальної вартості продукції виду економічної діяльності, що виготовляється в регіоні. Види економічної діяльності, по яких більша частина продукції вивозиться за межі країни (регіону), належать до спеціалізованих;

2) коефіцієнт локалізації (спеціалізації, зосередження), який визначається відношенням частки певного виду економічної діяльності у загальному обсязі виробництва регіону до частки того ж виду економічної діяльності у виробництві країни. Якщо при розрахунку коефіцієнт локалізації дорівнює або більший за одиницю, то вид економічної діяльності в регіоні належить до спеціалізованого; якщо менше за одиницю – він має обслуговуюче значення;

3) коефіцієнт виробництва продукції на душу населення, який визначається відношенням частки виробництва продукції виду економічної діяльності регіону у виробництві продукції відповідним видом економічної діяльності в масштабі всієї країни до питомої ваги чисельності населення регіону у загальній чисельності населення країни. Види економічної діяльності, по яких коефіцієнт виробництва продукції на душу населення вищі за одиницю, належать до спеціалізованих. Якщо ж коефіцієнти більші за два, то це свідчить про високу товарність даного виду економічної діяльності.

У найближчому майбутньому має бути два етапи розвитку господарських потенціалів регіонів: етап економічного зростання (переважно виробничий розвиток) та етап екорозвитку. На першому етапі стратегії комплексного сталого розвитку завдяки економічному зростанню мають бути досягнутими певні, заздалегідь визначені рівні доходу населення, підприємств, регіону та держави в цілому, зменшено рівень безробіття, вжито заходів щодо покращення рівня загальної освіти і культури населення, у тому числі екологічної культури. У розрізі існуючих світових стратегій розвитку пануючою для цього етапу може бути визнана стратегія зростання виробництва (доповнена певними екологічними заходами).

На другому етапі приріст основних економічних показників може бути уповільнено за рахунок відчутного збільшення екологічних заходів та покращення стану навколишнього середовища. У такому аспекті основною стратегією цього етапу повинна бути визнана стратегія консервації навколишнього середовища. Зазначимо, що в процесі розвитку регіону згідно зі стратегією комплексного сталого розвитку буде відбуватися поступова зміна критеріїв суспільного розвитку. Наприклад, критерій швидкого приросту виробленого національного доходу повинен бути замінений критерієм використаного в регіоні національного доходу на одну особу чи іншими критеріями, що віддзеркалюють рівень життя в регіоні. Перехід від першого етапу комплексного ста-

лого розвитку до другого має відбуватися через управління людськими потребами, їх модифікація є основним неекономічним чинником зміни траєкторії розвитку [12].

Стратегічно важливим є проведення в Україні територіальної політики, спрямованої на усунення диспропорцій розвитку регіонів. Це обумовлює трансформацію регіональної політики – перехід від територіального перерозподілу ресурсів, з метою послаблення диференціації регіонів, до стимулювання регіонального розвитку з акцентом на власному потенціалі та ресурсах території, що передбачає: створення необхідних передумов для стійкого розвитку регіонів, сприяння гармонізації структури їхнього господарства; зниження розбіжностей між регіонами в рівні життя населення, надання громадянам країни рівних соціальних можливостей; впровадження заходів щодо поліпшення гендерної рівності; координацію та узгодження загальнонаціональних, регіональних інтересів та інтересів територіальних громад і спільнот; підвищення ефективності використання бюджетних коштів; стимулювання прямої зацікавленості та відповідальності територіальної спільноти (громади) за власний розвиток [2, с.20].

Слід відмітити, що становлення методологічних засад стратегічного планування в Україні відбувалося на базі запозичення закордонного досвіду, який вітчизняні дослідники переймали від закордонних експертів в рамках реалізації проектів партнерства. Результати опрацювання та узагальнення світової практики зі стратегічного планування з урахуванням деяких особливостей цього процесу в Україні за часів реалізації різних проектів, знайшли своє відображення у відповідних практичних посібниках. Найбільш відомими проектами партнерства нашої держави з закордонними країнами, що були реалізовані в Україні, є такі:

– проект партнерства Канада – Україна «Регіональне врядування та розвиток», що впроваджувався Канадським інститутом урбаністики у співпраці з Фундацією міжнародного навчання (Канада) та Асоціацією агенцій регіонального розвитку України за фінансової підтримки Канадського агентства з міжнародного розвитку (далі в роботі – канадські експерти) [2];

– проект «Запровадження європейських стандартів державного управління в Україні», що фінансувався Міністерством закордонних справ Великої Британії через «Global Opportunity Fund» (далі – британські експерти) [1];

– проект «Локальні інвестиції та на-

ціональна конкурентоспроможність» (USAID ЛІНК), за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (американські експерти) [90].

Основні завдання Стратегії «Європа 2020», поставлені для виконання перед країнами Євросоюзу, окреслені в семи пріоритетних напрямках розвитку (табл. 1).

Таблиця 1

Пріоритетні напрями розвитку Карпатського регіону

Напрямок розвитку	Завдання, що вирішуються
«Інноваційний Союз»	покращення умов і можливостей фінансування досліджень і інновацій, що гарантує використання інноваційних ідей у товарах і послугах і буде сприяти економічному зростанню і створенню робочих місць
«рух молоді»	посилення результативності системи освіти і заохочення молоді на ринку праці
«план розвитку цифрових технологій в Європі»	прискорення розповсюдження розвитку швидкісного інтернету і розширення можливості участі в загальному цифровому комерційному просторі приватних фізичних і юридичних осіб
«доцільне використання ресурсів в Європі»	можливість зробити економічне зростання незалежним від ресурсів за рахунок сприяння переходу економіки на низький рівень вмісту вуглецю, збільшення використання джерел поновлюваної енергії, проведення модернізації транспортного сектора і забезпечення розумного використання джерел енергії
«Індустріальна політика, спрямована на глобалізацію»	покращення підприємницької середовища, особливо для середнього і малого бізнесу, підтримки розвитку потужної і стійкої промислової бази
«план розвитку нових можливостей і збільшення кількості робочих місць»	Модернізація ринку праці, надання населенню можливості отримання нових знань і навичок з метою збільшення можливості працевлаштування, збільшення попиту і пропозиції на ринку праці, включаючи трудову мобільність
«Європейська політика проти бідності»	поєднання і розповсюдження соціальної і територіальної взаємодії у сфері економічного розвитку і зайнятості населення з метою зниження рівня бідності на всій території Євросоюзу

*- складено автором на основі [17]

Цілями державної стратегії регіонального розвитку України на період 2014 - 2020 рр. визначені такі [17]:

Ціль 1 - підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів – полягає у створенні оптимальних умов для розкриття регіонами власного потенціалу та ефективного використання конкурентних переваг регіональної економіки.

Ціль 2 - територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток - передбачають: виконання насамперед завдань і здійснення заходів, спрямованих на вирішення актуальних проблемних питань Донецької та Луганської областей, Автономної Республіки Крим та м. Севастополя; недопущення поглиблення регіональних диспропорцій у доступі населення насамперед до базових соціальних, комунальних, адміністративних, транспортних, інформаційних та інших послуг; створення умов для співробітництва регіонів.

Ціль 3 - ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку – передбачає створення бази для реалізації ефективної державної регіональної політики – механізму та інструменту державного управління регіональним розвитком, що сприятиме розв'язанню проблем регіонів, вимагає насамперед децент-

ралізації державних повноважень шляхом їх передачі на місцевий рівень з одночасною передачею відповідних фінансових ресурсів, удосконалення процесів стратегічного планування та виконання поставлених завдань на всіх рівнях, запровадження ефективного механізму координації дій центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування під час реалізації галузевих пріоритетів і завдань на різних територіальних рівнях.

З урахуванням реальних варіантів розвитку України визначимо чотири базові стратегії:

1. «Інерція» - стратегія продовження нинішньої політики та відмова від радикальних змін. Передбачаються переважно тактичні маневрування уряду між групами інтересів з пріоритетом господарської і політичної «стабільності», що розуміється як збереження «статус-кво», над розвитком господарського потенціалу. Поки існує приплив грошей ззовні, ця стратегія забезпечує зростання доходів населення, хоч і повільне. Але недостатній облік довгострокових наслідків прийнятих рішень і сповільнена реакція на виклики, що виникають, призводять до накопичення невирішених проблем. У перспективі - економічне

відставання від інших країн.

2. «Рантьє» - джерелом коштів виступають як поточні, так і накопичені доходи, отримані від експорту первинних ресурсів. Перерозподільча політика держави позитивно сприймається населенням, особливо його низькодохідними групами внутрішнього ринку при сприятливій кон'юктурі на світових сировинних ринках; вимагає акумуляції в бюджеті регіонів значних доходів від видобутку й експорту природних ресурсів, здійснення масштабних програм державного перерозподілу й егалітарної патерналістської політики; призводить до подальшого посилення ролі держави.

3. «Мобілізація» - стратегія концентрації ресурсів регіонів на важливих напрямках (енергетика, інфраструктура, високотехнологічне машинобудування, нанотехнології тощо) та їх масштабного перерозподілу державою. Базовими секторами-донорами в рамках цієї стратегії можуть бути машинобудування, металургія, авіаційна промисловість. Приплив ресурсів у «прориві» галузі приводить до їх модернізації, але відносно скорочує засоби, що спрямовуються на підвищення реальних доходів населення, бюджетників і непрацюючих громадян. При відносному зростанні в цілому буде спостерігатися слабке зростання (або навіть стагнація) доходів більшості населення. Ця стратегія вимагає втручання держави в господарське життя, домінування в економіці державних корпорацій, відповідальних за окремі «проривні» сфери, форми державно-приватного партнерства, орієнтованого на сформульовані державою пріоритети.

4. «Модернізація» - стратегія поетапного формування господарського потенціалу регіо-

нів, яка передбачає глибоку модернізацію інституціональних механізмів, що забезпечують інноваційну й інвестиційну активність, якість суспільних інститутів і регіонального управління. Така стратегія можлива на основі широкого розвитку приватного підприємництва, про що свідчить світовий досвід. Стратегія вимагає зосередження зусиль держави на випереджаючому розвитку виробничо-фінансової, науково-освітньої, інформаційної, транспортної та соціальної інфраструктур, що сприяє максимально повному використанню як ресурсних і регіональних переваг країни, так і її господарського потенціалу [7].

Висновки. Отже, алгоритм управління стратегічним розвитком господарського потенціалу Карпатського регіону впливає з місії регіону, стратегічних цілей, що формують загальну стратегію розвитку. Для стратегічного управління розвитком господарського потенціалу регіону необхідно провести оцінку потенціалу, що включає стан і розвиток; ефективність використання і формування, які базуються на застосуванні SWOT-аналізу, що включає в себе аналіз сильних та слабких сторін, а також можливостей та загроз. Далі проводиться визначення можливостей вдосконалення потенціалу, формування оптимальної структури потенціалу на базі синергічної взаємодії його структурних складових відповідно до стратегічних цілей, формування стратегії розвитку потенціалу на базі обраної альтернативи розвитку регіону, реалізація стратегії розвитку господарського потенціалу, контроль і оцінка результатів реалізації стратегії розвитку потенціалу та досягнення цілей.

Література:

1. Берданова О., Вакулєнко В., Тертичка В. Стратегічне планування: навчальний посібник. Л.: ЗУКЦ, 2008. 138 с
2. Боврон Б., Вігода А., Девідсон Г., Мамонова В., Федів І. Санжаровський Розроблення та впровадження стратегічного плану розвитку регіону: Практичний посібник. К.: Вид-во К.І.С., 2008. 214 с
3. Бульда С. О. Фактори впливу на формування і використання ресурсного потенціалу регіону // Наукові праці МАУП. 2011. Вип. 330. С. 97-102.
4. Воронкова А.Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация: Монография. Луганск: ВНУ им. В. Даля, 2004. 320 с
5. Герасимчук З.В., Вахович І.М. Організаційно-економічний механізм формування та реалізації стратегії розвитку регіону [Текст] : монографія. Луцьк : ЛДТУ, 2002. 248 с
6. Коритько Т. Структура соціально-економічного потенціалу стійкого регіонального розвитку // Галицький економічний вісник. 2012. №5(38). с.95-102.
7. Король В. С. Необхідність розробки стратегії економічного розвитку в регіоні // Актуальні проблеми розвитку регіону, 2013. Випуск 9. с. 245-251
8. Макаренко М.В. Управління економічним потенціалом регіону як основою формування конкурентних переваг регіону // АПЕ. 2012. № 4 (130). С. 217-224
9. Маниліч М.І. Трансформація регіонального економічного механізму: Монографія. Чернівці: Книги –XXI, 2004. 164 с
10. Отенко І.П. Стратегічні пріоритети підприємства: монографія. Харків: Вид. ХНЕУ, 2008. 180 с
11. Панченко О.І. Господарський потенціал регіону: проблеми формування і оцінки // Проблеми економічної теорії і практики на сучасному етапі. Зб. наук. праць Технолог. ун-т Поділля. Хмельницький: Вид-во ТУП. 2002. С. 81-82.
12. Приходько В. П. Формування стратегічних орієнтирів регіонального розвитку // Агросвіт. 2012. № 11. С. 18-21.
13. Семененко В.С. Производственный потенциал предприятий аграрного сектора как экономическая система // Наукові праці Південного філіалу Національного університету біоресурсів і природокористування України «Кримський агротехнологічний університет»: Економічні науки. 2012. Вип. 143. С. 278–283

14. Талах В. І. Методологічні засади дослідження чинників формування, використання та відтворення економічного потенціалу регіону // Економічні науки. 2011. Випуск 8 (29). Ч.4. Серія «Облік та фінанси». URL: <http://www.nbu.gov.ua.portal>
15. Шаховська Л.С., Попкова Е.Е., Еушина Е.Е. Теория и методология исследования социально-экономического потенциала Волгограда URL: http://www.smartcat.ru/p_economy/books/book_65/Pagel1.html
16. Школа І.М., Ореховська Т.М., Козменко І.Д. Господарський потенціал регіону: пріоритети використання: Монографія. Чернівці, 2003. 464 с
17. Ярошенко І. В., Семигуліна І. Б. Аналіз стратегічних підходів і проблемні питання щодо організації прогнозування соціально-економічного розвитку в країнах ЄС та Україні // Проблеми економіки. 2015. № 3. С. 99-107

Reference:

1. Berdanova O., Vakulenko B., Terty'chka V. Strategichne planuvannya: navchal'ny'j posibny'k. L.: ZUKCz, 2008. 138 s
2. Bovron B., Vigoda A., Davidson G., Mamonova V., Fediv I. Sanzharovs'ky'j Rozroblennya ta vprovadzhennya strategichnogo planu rozvy'tku regionu: Prakty'chny'j posibny'k. K.: Vy'd-vo K.I.S., 2008. 214 s
3. Bul'da S. O. Faktory' vply'vu na formuvannya i vy'kory'stannya resursnogo potencialu regionu // Naukovi pracі MAUP. 2011. Vy'p. 330. S. 97-102.
4. Voronkova A.Э. Strategy'cheskoe upravleny'e konkurentosposobnym potency'alom predp'ryaty'ya: dy'agnosty'ka y' organy'zacy'ya: Monografy'ya. Lugansk: VNU y'm. V. Dalya, 2004. 320 s
5. Gerasymchuk Z.V., Vaxovy'ch I.M. Organizacijno-ekonomichny'j mexanizm formuvannya ta realizaciyi strategiyi rozvy'tku regionu [Tekst] : monografiya. Lucz'k : LDTU, 2002. 248 s
6. Kory't'ko T. Struktura social'no-ekonomichnogo potencialu stjykogo regional'nogo rozvy'tku // Galy'cz'ky'j ekonomichny'j visny'k. 2012. #5(38). s.95-102.
7. Korol' V. S. Neobxidnist' rozrobky' strategiyi ekonomichnogo rozvy'tku v regioni // Aktual'ni problemy' rozvy'tku regionu, 2013. Vy'pusk 9. s. 245-251
8. Makarenko M.V. Upravlinnya ekonomichnym potencialom regionu yak osnovoyu formuvannya konkurentny'x perevag regionu // APE. 2012. # 4 (130). S. 217-224
9. Many'lich M.I. Transformaciya regional'nogo ekonomichnogo mexanizmu: Monografiya. Chernivci: Kny'gy' –XXI, 2004. 164 s
10. Otenko I.P. Strategichni priory'tety' pidp'ry'emstva: monografiya. Xarkiv: Vy'd. XNEU, 2008. 180 s
11. Panchenko O.I. Gospodars'ky'j potencial regionu: problemy' formuvannya i ocinky' // Problemy' ekonomichnoyi teorii i prakty'ky' na suchasnomu etapi. Zb. nauk. pracz' Technolog. un-t Podillya. Xmel'ny'cz'ky'j: Vy'd-vo TUP. 2002. S. 81-82.
12. Pry'xod'ko V. P. Formuvannya strategichny'x oriyenty'riv regional'nogo rozvy'tku // Agrosvit. 2012. # 11. S. 18-21.
13. Semenenko V.S. Proj'zvodstvenny'j potency'al predp'ryaty'j agrarnogo sektora kak ekonomy'cheskaya sy'stema // Naukovi pracі Pivdenного filialu Nacional'nogo universy'tetu bioresursiv i pry'rodokory'stuvannya Ukrayiny' «Kry'm's'ky'j agrotexnologichny'j universy'tet»: Ekonomichni nauky'. 2012. Vy'p. 143. S. 278–283
14. Talax V. I. Metodologichni zasady' doslidzhennya chy'nniy'kiv formuvannya, vy'kory'stannya ta vidtvorennya ekonomichnogo potencialu regionu // Ekonomichni nauky'. 2011. Vy'pusk 8 (29). Ch.4. Seriya «Oblik ta finansy'». URL: <http://www.nbu.gov.ua.portal>
15. Shaxovs'kaya L.S., Popkova E.E., Eushhy'na E.E. Teory'ya y' metodology'ya y'ssledovany'ya socy'al'no-ekonomy'cheskogo potency'ala Volgograda URL: http://www.smartcat.ru/p_economy/books/book_65/Pagel1.html
16. Shkola I.M., Orexovs'ka T.M., Kozmenko I.D. Gospodars'ky'j potencial regionu: priory'tety' vy'kory'stannya: Monografiya. Chernivci, 2003. 464 s.
17. Yaroshenko I. V., Semy'gulina I. B. Analiz strategichny'x pidxodiv i problemni py'tannya shhodo organizaciyi prognuzuvannya social'no-ekonomichnogo rozvy'tku v krayinax YeS ta Ukrayini // Problemy' ekonomiky'. 2015. # 3. S. 99-107.

Аннотация:

Анна Машика. ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ КОМПЛЕКСНОГО РАЗВИТИЯ ХОЗЯЙСТВЕННОГО ПОТЕНЦИАЛА КАРПАТСКОГО РЕГИОНА.

В статье выяснены проблемы и перспективы комплексного развития хозяйственного потенциала Карпатского региона. Установлено, что особенностью хозяйственного потенциала региона является взаимозависимость и взаимосвязь составляющих его локальных потенциалов. Автором установлено, что существенными свойствами хозяйственного потенциала как потенциала системного объекта, кроме целостности, являются: сложность, обусловленная многообразием элементов потенциала и их взаимодействием между собой, что означает – количество способов системного представления потенциала региона не имеет ограничений; структурность, характеризующий внутреннюю упорядоченность и определенную иерархичность элементов потенциала; пропорциональность, предполагает, что элементы потенциала в системе находятся в определенной соотносительности и пропорциональности; открытость, что означает, что потенциал подверженной воздействию факторов внешней среды. Предложено характеристики хозяйственного потенциала региона как экономической системы. Сформирован следующие принципы формирования и функционирования хозяйственного потенциала региона: принцип полезности, то есть формирование потенциала региона обусловлено требованиями выпуска предприятиями региона общественно-необходимой продукции в соответствии с потребностями рынка при условии обеспечения высокой эффективности производства конкурентоспособной продукции; принцип сбалансированности системы, то есть хозяйственный потенциал региона, как сложная социально-экономическая система, сочетает в себе структурированную совокупность ресурсов, обеспечивающих прибыльность функционирования системы; принцип соответствия стратегическим целям, то есть функционирование потенциала региона ориентировано на обеспечение эффективного использования всех его существующих и потенциальных возможностей в целях устойчивого экономического

развития; принцип эффективного использования, то есть хозяйственный потенциал как операционная система является управляемой открытой системой, которая обеспечивает максимизацию эффекта «входа» и «выхода» системы. Выявлены основные проблемами формирования хозяйственного потенциала Карпатского региона, среди которых: большой дефицит собственных источников формирования ресурсов в регионах, вызванный, заранее всего, низкой эффективностью производства и глубоким падением показателей в реальном секторе экономики вследствие экономического кризиса; деформация в секторе между сферами экономической деятельности (подавляющее специализация государства на отраслях тяжелой промышленности) и в межотраслевом соотношении цен; отсутствие расширенного воспроизводства основного капитала, недостаточная доля его чистого накопления; недостаточная привлекательность страны для иностранных инвесторов вследствие изменчивости экономической политики и отсутствия стабильных приоритетов в осуществлении региональной инвестиционной политики; распределение бюджетных финансовых ресурсов и ресурсов из иностранных источников по регионам без учета их неравномерного, диспропорционального социально-экономического развития; недостаточно развит рынок капиталов; несовершенный механизм долгосрочного кредитования предприятий региона и другие. Предложена методика проведения экспертизы текущего состояния Карпатского региона и его стратегическое планирование.

Ключевые слова: хозяйственный потенциал, Карпатский регион, устойчивое развитие, стратегическое планирование.

Abstract:

Hanna Mashika. PROBLEMS AND PROSPECTS OF COMPREHENSIVE ECONOMIC POTENTIAL OF CARPATHIAN REGION.

In this article it has been found out problems and prospects of the complex development of the economic potential of the Carpathian region. It has been discovered that the peculiarity of the economic potential of the region is interdependence and interrelationship of components in its local potentials. Synergetic effect, which appears along with it, stipulates the mutual enhancement of local potentials and development of the economic potential of the region in general. The author has established that the substantial characteristics of the economic potential as a potential of a system object, apart from entirety, are: complexity, caused by variety of potential elements and their interaction between each other, what means the number of ways of systematic presenting of the region potential has no limits; structure, characterizing the internal order and certain hierarchy of potential elements; proportionality, which suggests potential elements to stay in the system in certain correlation and proportionality; openness, which means that potential subdue to the influence of environmental factors. It has been suggested the characteristics of the economic potential of the region as an economic system. It has been formed the following formation and functioning principles of the economic potential of the region: the principle of usefulness, that is the formation of region potential is caused by requirements for producing socially necessary production by enterprises in the region in accordance with market needs on condition that highly effective production of competitive goods is provided; the principle of balanced system, that is the economic potential of the region as a complex socio-economic system combines structural aggregate of resources, w most effective usage of its all available and potential opportunities in order to high provide profitability of system functioning; the principle of accordance to strategic objectives, that is functioning of the region potential is aimed at providing the maintain stable economic development; the principle of effective usage, that is the economic potential as an operational system is an open managed system, which guarantees the maximizing effect of the system “input” and “output”. It has been revealed the main problems of economic potential formation of the Carpathian region, among which there are: huge deficit of its own sources for forming the resources in the region, which is evoked, first of all, by low production effectiveness and radical drop of indexes in the real sector of economy because of economic crisis; deformation in the real sector between spheres of economic activity (mostly, specialization of the country on heavy industries) and in the inter-industrial price ratio; absence of expanded reproduction of the fixed capital, lacking share of its net accumulation; insufficient attractiveness of the country for foreign investors as a result of changing economic policy and absence of stable priorities in performing regional investment policy; allocation of budget financial resources and resources from foreign sources in every region regardless their uneven and disproportionate socio-economic development; insufficiently developed capital market; imperfect mechanism of long-term loans for enterprises in the region; and others. It has been suggested the techniques of carrying out the expertise of the current condition in the Carpathian region and its strategic planning.

Keywords: economic potential, Karpatsky region, Sustainability development, strategic planning.

Надійшла 01.04.2017р.